IN MEMORIAM

EUGEN BELTECHI
(1942–2018)

Se împlinesc trei ani de la plecarea de pe această lume a colegului şi prietenului nostru Eugen Beltechi. Credem că se cuvine o rememorare a vieţii şi personalităţii sale, în paginile revistei la a cărei renaştere a contribuit şi în al cărei Colegiu de redacţie a fost de la început.

Eugen Gheorghe Ioan Beltechi provine dintr-o familie mixtă, româno-maghiară, originară din zona Oradiei, silită de învolburările istoriei să se refugieze, în 1940, în Banat. Aici, la Lugoj, s-a născut la 25 august 1942 şi tot aici îşi încheie, în 1960, studiile preuniversitare, la renumitul liceu „Coriolan Brădiceanu". Studiile universitare le-a urmat, între 1960 şi 1965, la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, secţia română-germană. După absolvire, a fost, în anii 1965–1968, profesor de limba şi literatura română la Şcoala elementară din Fârliug (jud. Timiş), de unde a venit, în 1968, la Institutul de Lingvistică şi Istorie literară din Cluj-Napoca, al Academiei RSR. La Institut, a devenit, în scurt timp, unul dintre principalii anchetatori şi autori ai Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni, Banat (ale cărui anchete pe teren au început în decembrie 1969). A fost, pe rând, cercetător stagiar (post denumit mai târziu filolog), cercetător ştiinţific, cercetător ştiinţific principal III, II şi I, a devenit doctor în filologie, în anul1985, cu o teză despre fonetismul graiurilor din Ţara Almăjului (condusă, la Universitatea din Timişoara, de Ştefan Munteanu), a fost, timp de 6 ani, între 1992 şi 1998, director al Institutului; în fine tot de aici a fost pensionat, în anul2007. După 1989, a predat, mai mulţi ani, dialectologia şi istoria limbii române la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia şi, pentru scurt timp, la Universitatea „Avram Iancu" din Cluj-Napoca. S-a stins din viaţă la 25 aprilie 2018, acasă, la Cluj-Napoca.

Se poate spune fără a greşi deloc că viaţa celui care, acum trei ani, ne-a părăsit pentru totdeauna, s-a confundat, de la începutul maturizării sale ştiinţifice şi până în ultimele clipe, cu viaţa Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară din Cluj, care a fost denumit, din 1990, şi Sextil Puşcariu, după numele întemeietorului său. Institutul clujean de astăzi este continuatorul Muzeului Limbii Române, cea mai performantă instituţie de cercetare lingvistică şi filologică, de studiere a limbii române sub toate aspectele sale, din România deceniilor interbelice, apreciat superlativ în întreaga lume ştiinţifică europeană a timpului său. Prestigiul acestui institut a trecut asupra celui actual, cercetătorii, profesorii care au activat aici reuşind nu numai să-l păstreze, ci şi să-i dea o nouă strălucire. Acest lucru nu s-a putut face, desigur, decât prin oameni dăruiţi cu har intelectual şi cu virtuţi umane deosebite. Colegul nostru Eugen Beltechi a fost un exemplu de frunte al acestui adevăr.

A intrat în Institutul clujean în urma unui concurs, ţinut în anul 1968, în care a fost remarcat îndată de către renumitul lingvist Emil Petrovici, bănăţean şi acesta de origine; venea aici după studii strălucite la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, cu o solidă pregătire ştiinţifică, dar şi cu o pasiune adevărată pentru studierea limbii române, pentru istoria sa plină de frumuseţi enigmatice şi, mai ales, pentru studiul graiurilor populare, locul în care se creează şi se recreează, se schimbă şi se preschimbă o limbă vie. Dotat nu numai cu ştiinţă, ci şi cu un orizont deschis, dat de o cultură temeinică, bine stăpânită, precum şi cu numeroase şi ferme cunoştinţe din domenii înrudite lingvisticii, cum ar fi istoria, etnologia sau folclorul, a avut aici câmp larg deschis cercetărilor pe care şi le dorea. Şi, la puţină vreme, în anul imediat următor ajungerii sale la Cluj, a şi început o cercetare de teren pentru lucrarea care va deveni cea mai importantă din viaţa sa ştiinţifică: *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni, Banat* (NALR–Banat, apoi ALRR–Banat), parte dintr-o cercetare fundamentală pentru cunoaşterea profundă a istoriei şi structurii limbii române, dar şi pentru aspectul ei actual. A făcut, cu un chestionar de peste 2 500 de întrebări, anchete de teren în întreaga parte de sud a

DACOROMANIA, serie nouă, XXVI, 2021, nr. 1, Cluj-Napoca, p.69–84

BDD-A32499 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:52 UTC)

Banatului, de la Caransebeşşi Reşiţa, până în Clisura Dunării. Putem spune acum, cu siguranţă, că, prin iniţiativele avute în redactarea şi în elaborarea generală şi particulară a volumelor de atlas, cu puterea sa neobişnuită de muncă, renumită printre colegi, cu, atunci când era necesar, o meticulozitate, acribie şi răbdare ieşite din comun, cu finețea disocierilor care îi era proprie, cu pregătirea excelentă în domeniile lingvisticii româneşti şi romanice (în unele aspecte se poate spune că era un erudit) şi cu capacităţile sale deosebite de analiză şi sinteză, putem spune acum, cu toată siguranța, că a fost autorul principal al acestei lucrări fundamentale şi că lui i se adresează cel mai mult aprecierile superlative pe care le-a primit primul volum al acestui atlas din partea oamenilor de specialitate. Au apărut până acum, din acest atlas al Banatului, 5 volume de hărți, toate la Editura Academiei Române, al şaselea, cel din urmă (materialul lingvistic necartografiat), fiind şi el pregătit pentru publicare.

Din lucrul la acest atlas s-a născut şi teza sa de doctorat, un studiu complet asupra foneticii şi fonologiei graiurilor din Țara Almăjului, pentru care Eugen Beltechi a făcut cercetări de teren suplimentare față de rețeaua Atlasului, în toate aşezările ce se includ în ținutul istoric al Almăjului. Este o lucrare, şi aceasta, valoroasă în cercetarea dialectologică şi de geografie lingvistică românească, publicată, prin eforturile mai tinerilor colegi de la instituţiile academice şi universitare timişorene, cu puțin înainte ca profesorul Eugen Beltechi să treacă la cele veşnice (vezi *Graiurile din Almăj. Fonetica*.Prefață de Crişu Dascălu. Cuvânt-înainte de Ion Marin Almăjan. Notă asupra ediției de Ioan David, Timişoara, Editura David Press Print, 2018). A fost, desigur, cea mai frumoasă bucurie pe care inimoşii studioşi bănățeni i-au putut-o aduce. Lucrarea aceasta era, ca teză de doctorat, însoțită de un excepțional atlas lingvistic al graiurilor almăjene; excepțional atât pentru că este unicul atlas, din domeniul românesc, dedicat exclusiv uneia dintre „țările" (Țara Hațegului, Țara Moților, Țara Loviştei, Țara Maramureşului ş.a.m.d.) care au format şi formează țara mare România, cât şi pentru valoarea sa ştiințifică intrinsecă. Ar trebui să fie publicat şi acesta cât de curând.

Eugen Beltechi a colaborat, apoi, iar munca sa, ca la toate lucrările la care a luat parte, a lăsat urme durabile, la trei volume din Atlasul lingvistic al Maramureşului (ALRR – Maramureş, vol. II–IV, 1971, 1973, 1997).

În al treilea rând, în ultimii aproape 20 de ani, a colaborat la o altă lucrare dialectologică de mare impact ştiințific şi național, şi anume *Atlasul lingvistic român. Graiurile româneşti dintre Morava, Dunăre şi Timoc* (ALR – MDT), regiune din Serbia orientală, cunoscută îndeobşte ca Valea Timocului. Ca autor al acestei necesare opere ştiințifice, a realizat cercetări de teren în 64 de localități (cca o treime din numărul aşezărilor din Serbia orientală, în care, astăzi, se vorbeşte numai sau şi româneşte) şi a contribuit esențial la redactarea a două volume (apărute în acest an la Editura Academiei Române). Din nefericire, timpul, grăbit, nu i-a dat răgazul să vadă publicate şi rezultatele acestei munci dificile şi de durată.

Pentru o perioadă îndelungată, Eugen Beltechi a colaborat la câteva lucrări de dialectologie şi geografie lingvistică romanică şi europeană. A făcut parte din Comitetul Internațional pentru ALE (*Atlas linguarum Europae, Atlasul limbilor Europei*), lucrare elaborată sub egida UNESCO, o cercetare riguroasă şi cuprinzătoare, extinsă asupra tuturor limbilor europene, de la Atlantic până la Urali, pentru care a făcut anchete de teren în ținuturile de vest ale dialectului dacoromân (Banat, Maramureş, Transilvania) şi a redactat sinteze pentru întreg domeniul romanic la mai multe chestiuni, precum şi (în colaborare) o hartă-sinteză, „chou", însoțită de comentariile necesare, pentru întreaga Europă. Din această lucrare au apărut până acum 9 volume de hărți şi tot atâtea de comentarii ale hărților.

De asemenea, tot în dialectologia europeană Eugen Beltechi s-a remarcat ca membru al Comitetului național pentru Atlasul limbilor romanice (ALiR), o lucrare de geografie lingvistică esențială pentru romanistică, a făcut anchete pe teren şi a redactat mai multe sinteze pentru domeniul românesc.

Tot în domeniul lingvisticii europene şi romanice, trebuie să amintim şi contribuția sa la un important lexicon de lingvistică romanică apărut în Germania, printr-o sinteză de câteva zeci de pagini privind istoria limbii şi dialectologia românească. Apoi, trebuie să amintim participarea sa la o vastă lucrare coordonată de Universitatea din Freiburg, *Monumenta linguae dacoromanorum*, în cadrul căreia a lucrat părți importante din reeditarea *Bibliei de la Bucureşti*. Şi nu trebuie să uităm

BDD-A32499 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:52 UTC)

zecile de studii, articole şi recenzii publicate în reviste româneşti şi străine. Şi tot acum putem aminti sprijinul dat profesorului Simion Dănilă în organizarea unui excelent Simpozion de dialectologie în apropierea Lugojului, la Belinţ.

Prin toate aceste lucruri, amintite pe scurt, Eugen Beltechi a contribuit din plin la întărirea prestigiului Institutului clujean. Într-un climat propice realizării unor lucrări ştiinţifice de valoare, la instituirea şi menţinerea căruia a contribuit şi el din plin, colegul nostru Eugen Beltechi a urcat, cum spuneam, întreaga scară profesională, de la cercetătorul stagiar din 1968, până la cercetătorul principal gradul I din anii 1990. A fost, de asemenea, timp de peste 45 de ani, membru al Colegiului de redacţie al revistelor apărute la Institutul nostru, mai întâi ca secretar ştiinţific de redacţie al revistei „Cercetări de lingvistică", din 1972 şi până ce aceasta şi-a încetat apariţia, în 1993, iar apoi ca redactor-şef adjunct, din 1994 şi până la stingerea sa, al revistei „Dacoromania", serie nouă. Măsura şi valoarea muncii sale la aceste publicaţii le dau cele 41 de volume ale CL şi cele 28 ale „Dacoromaniei", la apariţia cărora a contribuit. Putem spune în cunoştinţă de cauză că, fără aportul său redacţional, cele două reviste ale Academiei Române n-ar fi avut valoarea care le-a impus în lumea ştiinţifică românească şi romanică. Şi un amănunt revelator: toată această activitate a făcut-o fără nici un fel de recompensă materială sau de altă natură.

Munca pe care o solicită apariţia unei reviste ştiinţifice (a oricărei reviste, de fapt) este, de multe ori, nu una doar ştiinţifică, ci prioritar organizatorică şi de coordonare. Colegul nostru şi-a dovedit şi aici calităţile, astfel încât a ajuns să conducă, timp de şase ani, Institutul clujean, ca director ales. Şi subliniem, director ales, ceea ce spune mult şi despre preţuirea şi încrederea de care s-a bucurat tot timpul între colegi. Firea sa ordonată, lucidă şi deloc înclinată spre confruntări, deloc conflictuală, tolerantă, dar nu oricând îngăduitoare l-a ajutat să aibă un directorat cu realizări importante pentru întreg Institutul şi pentru fiecare dintre membrii lui în parte. A căutat şi a reuşit în cele mai multe cazuri să nu prejudicieze pe nimeni, chiar dacă unii, cum se întâmplă mereu, au căutat să profite de bonomia şi indulgenţa lui.

La acestea toate spuse până acum, ar trebui să adăugăm multe altele, pentru a avea o imagine cât mai apropiată de realitatea personalităţii lui Eugen Beltechi. Trebuie, spre exemplu, să amintim activitatea sa publicistică şi culturală, în sens larg, desfăşurată în paginile câtorva reviste, bănăţene în primul rând. Nu avem prea multe date în această privinţă, dar ştim că nu o dată îşi semna colaborările la diferite publicaţii cu pseudonimul Eugen Micu (bunicul său după mamă se chema Kis, Micu pe româneşte). Ceea ce trebuie amintit dintre cele ştiute este că Eugen Beltechi avea darul şi harul cuvintelor şi avea reale calităţi de profesor, reuşind să scrie, precis şi atractiv, în acelaşi timp (ceea ce se vede şi în stilul său ştiinţific, unde ocoleşte formulările plate şi banale, limbajul lemnos), despre subiecte nu totdeauna captivante prin ele însele şi să lămurească şi să facă înţelese tuturor chestiuni uneori de tot încurcate. Despre vocaţia sa de dascăl, de altfel, mărturisesc şi anii de apostolat de la Fârliug, unde ştim că i se păstrează şi acum o amintire frumoasă, dar mai ales anii în care a predat dialectologia şi istoria limbii la Universitatea „1 Decembrie 1918" de la Alba Iulia.

Aminteam mai înainte de firea sa deloc conflictuală. Calităţile umane pe care i le-am cunoscut, ca şi calităţile didactice ale lui Eugen Beltechi, au fost dintre cele mai alese. A fost, putem spune, un om cu totul deosebit. În discuţiile dintre colegi, ceea ce se aude întotdeauna când se vorbeşte despre el este că a fost un suflet de o bunătate extremă, cum de tot rar se întâlneşte, cu dreaptă şi cumpănită judecată a celuilalt, de o modestie aproape exagerată (ceea ce l-a făcut, într-o situaţie dată, să se retragă, deşi era cu totul în drept, de la o avansare, lăsând un alt coleg, mai puţin îndreptăţit, să beneficieze de ea), dar a fost o alegere a sa, datorată şi unei priviri lucide, având o profundă înţelegere a firii şi pentru firea umană, un om de o generozitate deplină; „Un generos" este titlul prin care Eugen Beltechi îl definea, la ceas aniversar, pe un coleg de la Bucureşti, definindu-se, în acest fel şi pe sine însuşi; avea o generozitate care mergea cu dăruirea până la sacrificiu. Şi nu rareori, în atitudinea sa răsăreau gingăşii emoţionante. I-a fost străină orice formă de invidie, se bucura cu sinceritate de orice reuşită a unui coleg al său, îi lipsea total intoleranţa şi meschinăria, n-a agreat niciodată minciuna. Cu asemenea calităţi, nu e de mirare că, atunci când i s-a propus colaborarea cu anumite organe represive

BDD-A32499 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:52 UTC)

din „epoca de aur”, respingerea a fost imediată, fermă şi definitivă. Eugen Beltechi crea în jurul lui un spațiu moral în care nu puteai să te simți decât în largul tău şi în siguranță. Avea, de asemenea, o familie minunată, aşezată pe iubire şi respect.

Regândind tot ce am spus până acum despre personalitatea reală a lui Eugen Beltechi, ne dăm seama cât de sărace ne sunt cuvintele. Pentru că toți cei care l-au cunoscut, mai mult sau mai puțin bine, care au fost ani întregi colegi şi prieteni cu el, toți ştiu, toți ştim că da, Eugen Beltechi a fost toate acestea, dar nu numai atât. Pentru noi va rămâne o amintire luminoasă şi va rămâne, cu siguranță, o personalitate adevărată şi unică, o figură importantă a vieții ştiințifice şi intelectuale clujene şi bănățene (sau bănățene şi clujene, cum i-ar fi plăcut, oare, mai mult?). Îşi are locul lui sigur alături de numele altor lingvişti importanți din spațiul românesc, iar prin teza sa de doctorat putem spune că a ridicat un adevărat monument Țării Almăjului.

Imaginea sa în sufletele şi inimile celor care l-au cunoscut a rămas la fel de prezentă şi vie ca şi atunci când trăia, cu atât mai mult cu cât lucrările la care a trudit o viață întreagă sunt, din fericire, continuate, îndreptându-se, unele măcar, spre sfârşitul elaborării lor şi, sperăm, spre apariția lor publică. Este singurul lucru care încetineşte, cât de cât, tăvălugul uniformizator al uitării în timp.

IOAN FAICIUC, NICOLAE MOCANU
Institutul de lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
ifaiciuc@yahoo.es
nmocanu@gmail.com

BDD-A32499 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:52 UTC)